

SKRIFTLIGT SPÖRSMÅL 779/2014 rd

Medborgarnas rättsskydd och de oskäliga rättegångskostnaderna

Till riksdagens talman

Medborgarnas kostnader för att via en rättsprocess få rättvisa har ständigt ökat. Orsakerna är två: dels har rättegångsförfarandet blivit mer och mer utdraget, dels har rättegångskostnaderna skjutit i höjden. Det sistnämnda beror långt på att rättegångsombuden och i synnerhet medlemmarna av Finlands Advokatförbund debiterar sina uppdragsgivare hutlöst mycket. Då advokaternas timdebitering uppgår till hundratals euro, hör det till vanligheterna att även förhållandevis enkla processer lätt kostar parterna tiotusentals euro.

Advokatförbundet varken styr eller övervakar sina medlemmars arvodesdebiteringar i tillräcklig omfattning. De riktgivande arvodesnormerna avskaffades på framställning av Konkurrensverket år 1992, men ett återinförande av dem kunde gott övervägas. Konkurrensverkets målsättning torde ha varit att minska på kostnadstrycket för

de rättssökande, men utvecklingen har gått precis i motsatt riktning. Arvodesbeloppen har ständigt ökat och fortsätter att göra det och kan betecknas som oskäligen för medborgarna.

Med hänvisning till det som anförs ovan får jag i den ordning 27 § riksdagens arbetsordning föreskriver ställa följande spörsmål till den minister som saken gäller:

Är regeringen medveten om att medborgarnas rättsskydd lider av de oskäligen rättegångskostnaderna och

till vilka åtgärder ämnar regeringen skrida för att göra rättegångsförfarandet snabbare och mindre kostsamt för de rättssökande?

Helsingfors den 14 oktober 2014

Maarit Feldt-Ranta /sd

KIRJALLINEN KYSYMYS 779/2014 vp**Kansalaisten oikeusturva ja kohtuuttomat oikeudenkäyntikulut*****Eduskunnan puhemiehelle***

Kansalaisten kustannukset oikeuden saamiseksi oikeusprosessin kautta ovat jatkuvasti kasvaneet. Syitä on kaksi: toisaalta oikeudenkäyntimenettely on venynyt yhä pidemmäksi ja toisaalta oikeudenkäyntikulut ovat nousseet korkeiksi. Viimeksi mainittu johtuu pitkälti siitä, että oikeudenkäyntiasiamiehet ja erityisesti Suomen Asianajajaliiton jäsenet laskuttavat toimeksiantajiaan hävyttömän paljon. Kun asianajajien tuntilaskutus nousee satoihin euroihin, tavallisesti myös suhteellisen yksinkertaisten prosessien hinnaksi tulee osapuolille helposti kymmeniätuhansia euroja.

Asianajajaliitto ei ohjaa eikä valvo jäsentensä palkkioiden veloittamista riittävästi. Ohjeelliset palkkionormit poistettiin Kilpailuviraston esityksestä vuonna 1992, mutta niiden uudelleen käyttöön ottamista voitaisiin hyvin harkita. Kilpailuviraston tavoitteena lienee ollut vähentää oi-

keuttaan hakeviin kohdistuvaa kustannuspainetta, mutta kehitys on kulkenut aivan päinvastaiseen suuntaan. Palkkiosummat ovat jatkuvasti kasvaneet ja jatkavat edelleen kasvuaan, ja niitä voidaan pitää kansalaisten kannalta kohtuuttomina.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Onko hallitus tietoinen, että kansalaisten oikeusturva kärsii kohtuuttomista oikeudenkäyntikuluista ja

mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä tehdäkseen oikeudenkäyntimenettelyn oikeuttaan hakevien kannalta nopeammaksi ja edullisemmaksi?

Helsingissä 14 päivänä lokakuuta 2014

Maarit Feldt-Ranta /sd

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Herra puhemies, olette toimitanut asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Maarit Feldt-Rannan /sd näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 779/2014 vp:

Onko hallitus tietoinen, että kansalaisten oikeusturva kärsii kohtuuttomista oikeudenkäyntikuluista ja

mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä tehdäkseen oikeudenkäyntimenettelyn oikeuttaan hakevien kannalta nopeammaksi ja edullisemmaksi?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Oikeudenkäyntikuluja on tutkittu muun muassa Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa. Sen vuonna 2009 julkaisemassa tutkimuksessa on tarkasteltu pääkäsittelyyn edenneitä riita-asioita käräjäoikeuksissa. Vuonna 2008 kantajien oikeudenkäyntikulujen mediaani oli tutkimuksen mukaan noin 6 500 euroa ja vastaajien noin 5 500 euroa. Oikeudenkäyntikulut olivat kasvaneet noin 20–25 % verrattuna vuoteen 2004. Samalla kuitenkin voidaan todeta, että pääkäsittelyyn edenneet riitajutut ovat sekä laajempia että vaikeampia tavanomaisten velkomusasioiden jäätyä pois pääkäsittelystä ja osin myös riitaisempien sovintojen määrän lisääntymisen myötä. Nämä seikat on otettava huomioon oikeudenkäyntikulujen kasvua arvioitaessa.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:n mukaan asianosainen, joka häviää riita-asian, on velvollinen korvaamaan kaikki vastapuolensa tarpeellisista toimenpiteistä johtuvat kohtuulliset oikeudenkäyntikulut, jollei muualla laissa toisin säädetä. Lähtökohta siis on, että hävinneen

asianosaisen korvausvelvollisuus ulottuu vain tarpeellisiin toimenpiteisiin ja kohtuullisiin kuluihin. Aina kulujen tarpeellisuus ja kohtuullisuus eivät kuitenkaan toteudu oikeudenkäyntikulukorvausvaatimuksessa. Näitä tilanteita varten säädettiin vuonna 1999 oikeudenkäymiskaaren 21 lukuun uusi 8 b pykälä, jonka mukaan tuomioistuin voi viran puolesta alentaa asianosaisen maksettavaksi tuomittavien oikeudenkäyntikulujen määrää, jos niiden tuomitseminen täysimääräisesti olisi kokonaisuutena arvioiden ilmeisen kohtuutonta. Korvauksia oikeudenkäyntikuluista voidaan myös kokonaan jättää tuomitsematta, jos asia on ollut siten oikeudellisesti epäselvä, että kantajalla on ollut perusteltu syy oikeudenkäyntiin. Laissa on siis säännös, joka mahdollistaa oikeudenkäyntikulukorvausvelvollisuuden kohtuullistamisen tai korvausten tuomitsematta jättämisen. Pääsääntö on kuitenkin edelleen — ja kuuluukin olla — että oikeudenkäynnin hävinnyt henkilö on velvollinen korvaamaan vastapuolelleen oikeudenkäyntiin liittyvistä tarpeellisista toimenpiteistä johtuvat kohtuulliset kulut.

Oikeudenkäyntikulujen määrään voidaan vaikuttaa erilaisin tavoin. Edellä mainittujen kuluja koskevien säännösten lisäksi oikeudenkäyntikuluja voidaan välttää myös sillä, että oikeudenkäyntimenettelyä kehitetään sujuvammaksi ja joutuisammaksi. Tässä tarkoituksessa oikeusministeriössä on valmistunut vuonna 2013 oikeudenhoidon uudistamisohjelma, jolla tähän tavoitteeseen pyritään ottaen huomioon valtiontalouden kiristymisen. Ohjelma sisältää sekä horisontaalisia että eri sektoreita koskevia toimenpiteitä.

Hovioikeuksien jatkokäsittelylupamenettely on ollut käytössä vuodesta 2011 lähtien. Lupaa vaaditaan tiettyjen vähäisempien asioiden saattamiseksi hovioikeuden käsittelyyn. Riita-asiassa

valittaja tarvitsee jatkokäsittelyluvan, jos hovioikeudessa on kysymys vain saamisesta ja valittajan vaatimuksen ja käräjäoikeuden ratkaisun välinen erotus ei ole yli 10 000 euroa. Rikosasian vastaaja tarvitsee jatkokäsittelyluvan, jos häntä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin neljä kuukautta vankeutta. Syyttäjä ja asianomistaja tarvitsevat jatkokäsittelyluvan, jos valitus koskee rikosta, josta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Erikseen on säädetty muutamia asiarhymiä, joissa jatkokäsittelylupaa ei edellä sanotuista rajoista huolimatta tarvita. Jos jatkokäsittelylupaa ei myönnetä, käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi. Jatkokäsittelylupavaatimus hillitsee oikeudenkäyntikulujen kasvua, koska vähäisten asioiden käsittely ei jatku hovioikeudessa, jos hovioikeus ei ole katsonut sitä tarpeelliseksi.

Oikeusministeriön asettama työryhmä on esittänyt jatkokäsittelylupajärjestelmän soveltamisalan laajentamista niin, että yhä useampi juttu kuuluisi jatkokäsittelyluvan piiriin. Työryhmä on ehdottanut esimerkiksi, että kaikkien riita- ja rikosasioiden laajamittainen käsittely edellyttäisi jatkokäsittelylupaa. Uudistus selkeyttäisi lupajärjestelmää ja edistäisi sitä, että oikeudenkäynnin painopiste on käräjäoikeudessa. Lisäksi uudistus vähentäisi asianosaiselle aiheutuneita kustannuksia. Mietinnöstä annettu lausuntopalaute on ollut myönteinen. Asiaa koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa vielä syysistuntokauden aikana.

Oikeusministeriö on voimakkaasti lisännyt erilaisia sähköisiä palveluja, ja niitä kehitetään edelleen. Oikeusministeriölle on juuri luovutettu selvitys summaaristen asioiden siirtämiseksi

käräjäoikeuksilta ulosottoviranomaiselle. Selvityksen mukaan velkoja ei hakisi enää käräjäoikeudelta tuomiota riidattomasta saatavasta, vaan ulosottoviranomainen hoitaisi asian käsittelyn alusta loppuun saakka. Menettelyä uudistamalla ja päällekkäistä työtä poistamalla voitaisiin tehostaa summaaristen asioiden käsittelyä ja saavuttaa kustannussäästöjä.

Heikoimmassa asemassa olevilla oikeudellis- ta apua tarvitsevilla on käytettävissään julkinen oikeusapu, jonka avulla he saavat oikeusapua korvauksetta tai osakorvausta vastaan. Julkisen oikeusapuna hoidettiin vuonna 2013 noin 70 000 asiaa, joista oikeudenkäyntiasioita oli noin 40 000.

Suomen Asianajajaliitosta saadun tiedot mukaan asianajajan arvonnisäveroiton mediaaniveroitus oli vuonna 2011 noin 180 euroa. Hyvän asianajajataavan mukaan asianajajan asiakkaaltaan maksettavaksi vaatiman palkkion on oltava kohtuullinen. Jos asianajajan asiakas katsoo, että palkkio ei ole ollut kohtuullinen, palkkion suuruus on mahdollista saada asianajajista annetun lain mukaan Suomen Asianajajaliiton valvontalautakunnan käsiteltäväksi. Se käsittelee asianajajien palkkioita koskevia riita-asioita ja antaa niistä suosituksia. Suomen Asianajajaliiton vuoden 2013 valvontakertomuksen mukaan tuolloin ratkaistiin kaikkiaan 96 palkkioriiata. Niistä palkkiota suositeltiin alennettavaksi 16 tapauksessa, joka vastaa 17:ää prosenttia ratkaistuista palkkioriiita-asioista. Edellisenä vuonna prosenttiosuus oli 13. Valvontalautakunnalle saapuneiden palkkioriiita-asioden määrä on vuosina 2008–2013 vaihdellut 66:sta 101:een. Vuonna 2013 kanteluita saapui 86 kappaletta, ja vuonna 2012 määrä oli 101.

Helsingissä 7 päivänä marraskuuta 2014

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Herr talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 779/2014 rd undertecknat av riksdagsledamot Maarit Feldt-Ranta /sd:

Är regeringen medveten om att medborgarnas rättsskydd lider av de oskäligen rättegångskostnaderna och

till vilka åtgärder ämnar regeringen skrida för att göra rättegångsförfarandet snabbare och mindre kostsamt för de rättssökande?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

Undersökningar om rättegångskostnader har gjorts bland annat vid Rättspolitiska forskningsinstitutet. År 2009 publicerade forskningsinstitutet en undersökning som gällde tvistemål som har gått till huvudförhandling vid tingsrätterna. Enligt denna undersökning var medianen för rättegångskostnaderna år 2008 cirka 6 500 euro för kärandenas del och cirka 5 500 euro för svarandenas del. Rättegångskostnaderna hade ökat med cirka 20–25 % jämfört med år 2004. Samtidigt bör det dock konstateras att eftersom enkla fordringsmål inte längre behandlas vid huvudförhandling är de tvistemål som för närvarande går till huvudförhandling både mer omfattande och svårare än tidigare. Därtill är målen till en viss del också tvistigare till följd av att antalet förlikningar har ökat. Dessa omständigheter måste beaktas när man bedömer ökningen i beloppet av rättegångskostnaderna.

Enligt 21 kap. 1 § i rättegångsbalken är den part som förlorar ett tvistemål skyldig att ersätta alla motpartens skäligen rättegångskostnader som

föranletts av nödvändiga åtgärder, om inte något annat bestäms i lag. Utgångspunkten är alltså att den förlorande partens ersättningsskyldighet enbart omfattar nödvändiga åtgärder och skäligen kostnader. De kostnader som anges i ersättningsanspråket kan dock inte alltid anses vara nödvändiga och skäligen. Med tanke på dessa situationer fogades år 1999 en ny 8 b § till 21 kap. i rättegångsbalken. Enligt bestämmelsen kan domstolen på tjänstens vägnar sänka beloppet av de rättegångskostnader som parten ska dömas att betala, om det bedömt som en helhet skulle vara uppenbart oskäligt att förplikta parten att ersätta motpartens rättegångskostnader i sin helhet. Domstolen kan också helt låta bli att döma ut ersättning för rättegångskostnaderna, om målet rättsligt har varit så oklart att käranden har haft grundad anledning till rättegång. Lagen innehåller alltså en bestämmelse som gör det möjligt för domstolen att jämka ersättningsskyldigheten eller låta bli att döma ut ersättning. Huvudregeln är dock fortfarande — och bör också i fortsättningen vara — att den förlorande parten är skyldig att ersätta alla motpartens skäligen rättegångskostnader som föranletts av nödvändiga åtgärder.

Det är möjligt att påverka beloppet av rättegångskostnaderna på olika sätt. Utöver de ovan nämnda bestämmelserna kan onödigen rättegångskostnader undvikas också genom att utveckla rättegångsförfarandet så att det blir smidigare och snabbare. Till detta syftar också reformprogrammet för rättsvården. Programmet, som blev klart vid justitieministeriet år 2013, innehåller både horisontella och sektorspecifika åtgärder som med beaktande av det allt stramare statsfinansiella läget ska vidtas för att uppnå detta mål.

Systemet med tillstånd till fortsatt handläggning togs i bruk vid hovrätterna år 2011. I vissa

ärenden av mindre betydelse krävs numera tillstånd för att de kan föras till hovrätten för handläggning. I ett tvistemål behövs tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten, om det enbart är fråga om en fordran och skillnaden mellan det som yrkas och tingsrättens domslut inte överstiger 10 000 euro. I ett brottmål behöver svaranden tillstånd till fortsatt handläggning, om han eller hon inte har dömts till strängare straff än fängelse i fyra månader. Åklagaren och målsäganden behöver tillstånd till fortsatt handläggning, om det för det brott som besvaren gäller inte föreskrivs strängare straff än böter eller fängelse i högst två år, under de omständigheter som anges i åtalet. Det finns särskilda bestämmelser om vissa ärendegrupper där tillstånd till fortsatt handläggning trots ovan nämnda begränsningar inte behövs. Om tillstånd till fortsatt handläggning inte meddelas, står tingsrättens avgörande fast. Kravet på tillstånd till fortsatt handläggning hejdar ökningen av rättegångskostnaderna, eftersom handläggningen av ärenden av mindre betydelse inte fortsätter i hovrätten, om inte hovrätten anser detta vara nödvändigt.

En arbetsgrupp tillsatt av justitieministeriet har föreslagit att tillämpningsområdet för systemet med tillstånd till fortsatt handläggning ska utvidgas så att systemet blir tillämpligt i allt fler ärenden. Arbetsgruppen har till exempel föreslagit att en fullskalig hovrättshandläggning av alla tviste- och brottmål i fortsättningen ska förutsätta tillstånd till fortsatt handläggning. Syftet med den föreslagna reformen är att göra tillståndssystemet klarare och flytta tyngdpunkten i rättegången allt mer tydligt till tingsrättsbehandlingen. Dessutom skulle reformen minska de kostnader som orsakas en part. Utlåtandena som gavs om betänkandet var i allmänhet positiva. En regeringsproposition om detta avses bli överlämnad till riksdagen under denna höstsession.

Justitieministeriet har under de senaste åren kraftigt ökat utbudet av olika slags elektroniska

tjänster och håller på att utveckla dem vidare. En utredning om möjligheterna att överföra behandlingen av summariska ärenden från tingsrätterna till utökningsmyndigheterna har nyligen överlämnats till justitieministeriet. Enligt förslaget som ingår i utredningen ska borgenären inte längre ansöka om ett tingsrättsbeslut om en ostridig fordran utan utökningsmyndigheten ska svara för hela behandlingskedjan från början till slut. Genom att reformera det summariska förfarandet och slopa överlappande arbete skulle det vara möjligt att effektivisera behandlingen av summariska ärenden och uppnå kostnadsinbesparingar.

De som har det allra sämst och behöver rättslig hjälp kan få offentlig rättshjälp kostnadsfritt eller mot partiell ersättning. Inom den offentliga rättshjälpen sköttes år 2013 cirka 70 000 ärenden, varav cirka 40 000 var rättegångsärenden.

Enligt de uppgifter som fåtts från Finlands Advokatförbund var medianarvodet för advokater år 2011 cirka 180 euro per timme utan mervärdesskatt. Enligt reglerna om god advokatsed ska det arvode som en advokat debiterar klienten vara skäligt. Om klienten anser att arvodet inte har varit skäligt, kan han eller hon enligt lagen om advokater föra arvodestvisten till Finlands Advokatförbunds tillsynsnämnd för behandling. Nämnden behandlar tvister som gäller advokatarvoden och ger rekommendationer om dem. År 2013 avgjorde nämnden enligt Finlands Advokatförbunds tillsynsberättelse sammanlagt 96 arvodestvister. I 16 av dessa fall rekommenderade tillsynsnämnden en nedsättning av arvodet, vilket motsvarar 17 procent av de avgjorda arvodestvisterna. Föregående år var motsvarande andel 13 procent. Antalet arvodestvister som behandlats av tillsynsnämnden har under åren 2008–2013 varierat mellan 66 och 101. År 2013 inkom det 86 klagomål och år 2012 var antalet 101.

Helsingfors den 7 november 2014

Justitieminister Anna-Maja Henriksson